

JÓZEF IGNACY KRASZEWSKI

KARALIŲ MOTINA

*Kas ji:
intrigantė,
šaltakraujė žudikė,
neištikima žmona
ar
dievobaiminga
Jogailaičių dinastijos
kūrėja?*

Obuolys

JÓZEF IGNACY KRASZEWSKI

KARALIŲ MOTINĄ

Iš lenkų kalbos vertė
SIMAS ZARECKAS

APIE AUTORIŲ

Juzefas Ignacas Kraševskis (1812–1887)

Šio veikalo autorius J. I. Kraševskis yra žymus lenkų rašytojas. Gimė 1812 m. Varšuvoje, bet netrukus jo tėvai, mozūrų bajorai, atsikėlė gyventi į Gardino kraštą, taigi ir rašytojas nuo pat kūdikystės gyveno Lietuvos bajorų gyvenimą. Mokslus ėjo Bialoje, Liubline ir Svisločiuje, o paskutiniaisiais XIX a. Vilniaus universiteto gyvavimo metais šio universiteto literatūros skyriuje, tačiau Rusijos vyriausybei 1831 m. universitetą uždarius, jo pabaigti negavo. Kelerius metus dar gyveno Vilniuje, vėliau gudų krašte (dabartinėje Baltarusijoje) ir dvidešimt metų (1839–1859) Voluinės krašte, dabartinės Ukrainos šiaurėje – Grudke ir Žitomire, retkarčiais aplankydamas Lenkiją ir užsienį. Nuo 1859 m. buvo apsigyvenęs Varšuvoje, bet 1863 metų sukilimui prasiėdžius, Rusijos vyriausybės buvo ištremtas į užsienį ir daugiau nei į Lietuvą, nei į Lenkiją nebegrižo. Užsienyje apsigyveno Drezdene, tačiau 1883 m. Vokietijos valdžia jį apkaltino ir suėmė kaip prancūzų šnipą ir 1884 m. nuteisė pusketvirtų metų kalėti Magdeburgo tvirtovėje. Vėliau, 1885 m., už užstatą paleido, bet, nebejaunas būdamas, iš kalėjimo išėjo palaužta sveikata. Mirė 1887 m. Ženevoje, bekeldamas po Europą. Palaidotas Krokuvoje.

Kraševskis augo šeimoje, kurioje knygos buvo kasdienė būtinybė, todėl dar visai jaunas būdamas labai daug skaitė. Nepaprastas pastabumas ir potraukis rašyti pasireiškė nuo pat jaunystės – pradėjo labai jaunas ir rašė labai daug. Išgarsėjo savo apysakomis, kritikomis, istorijos tyrinėjimais ir kitais

veikalais. Per 60 metų parašė apie 800 knygų, nemažai rašė įvairiems žurnalams ir laikraščiams, o kurį laiką ir pats redagavo vieną laikraštį.

Literatūros istorikai nenurodo jo veikalų kaip pačių geriausių lenkų literatūroje, tačiau jo raštai, tiek anuo metu, tiek ir dabar vis dar tebėra skaitomi. Savo apysakas rašė kuo įvairiausiais siužetais, bet tobulai literatūriškai gal dėl per spartaus darbo išdailino jas toli gražu ne visas. Literatūros kritikai Kraševskio kūrybai prikiša observacijos gilumo ir turtingumo trūkumą.

Pirmaisiais savo veiklos dešimtmečiais labiau buvo susijęs su Lietuvos gyvenimu nei su Lenkijos. Dar tebebūdamas Vilniuje, patyrinėjęs senovės raštus, parašė kelias apysakas iš sostinės praeities, o vėliau, persikėlęs į kaimą, ir 4 tomų Vilniaus miesto istoriją (*Wilno od początków jego do roku 1750*). Kraševskis buvo gerai pažinęs Lietuvos praeitį, jos žmones, pamilęs ją ir daug apie ją rašęs.

Žymesnieji, susiję su Lietuva ir jos praeitimi, jo veikalai:

- 1) „Litwa“ („Lietuva“) – 2 t, kuriuose aprašoma Lietuvos istorija iki Vytauto epochos;
- 2) „Litwa za Witolda“ („Vytauto Lietuva“);
- 3) „Anafielas“, kurį sudaro trys atskiri veikalai:
 - a) „Witolo rauda“ („Vitolio rauda“),
 - b) „Mindowę“ („Mindaugas“) ir
 - c) „Witoldowe boje“ („Vytauto kovos“);
- 4) „Kunigas“;
- 5) „Matka Królów“ („Karalių Motina“).

Iš Kraševskio raštų lietuvių inteligentija – kunigai ir bajorai – galėjo išsamiai susipažinti su Lietuvos senovės istorija ir pasisemti žinių apie savo kraštą ir žmones.

Nuo 1850 m. artimesni Kraševskio ryšiai su Lietuva nutrūksta, nes pradėjęs bendrauti su Ukrainos bajorais vis daugiau ėmė rašyti apie Lenkiją ir bendrus lenkų politikos ir literatūros reikalus. Vėlesniuose jo kūriniuose Lietuva jau vaizduojama kaip lenkų visuomenės kraštas, nes pirminis jo „lietuviškas“

nusistatymas jau yra išdilęs. Vėliau užsienyje gyvendamas jis vėl vis dažniau naudoja savo raštams siužetus iš Lietuvos, kurią anksčiau jis taip gerai buvo ištyręs.

Geriausiais Kraševskio veikalais jo gerbėjai laiko „Stara baśń“ („Sena pasaka“) ir „Dwa światy“ („Du pasauliai“).

„Švyturio“ bendrovė Kraševskio veikalą sumanė išleisti, norėdama prisidėti prie Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukakties minėjimo, kurioms rengėsi visa Lietuva. Šiame veikle Kraševskis, tiesa, neaprašo viso Vytauto gyvenimo ir darbų, bet vis dėlto ne vienoje vietoje teisingai apibūdina jo asmenį, parodo jo geležinę valią, siekiant nutraukti uniją, užsidėti karaliaus karūną ir t. t. Pats būdamas lenkas, Kraševskis veikalą „Witoldowe boje“ yra parašęs su tikru lietuvišku nusiteikimu, dėl to šis jo veikalas lenkams nepatinka. Iš to galima daryti išvadą, kad rašytojas buvo Vytauto Didžiojo genijaus gerbėjas.

Šiame romane Vytautui priešpastatomas bejėgis, silpnavalis, ir „geraširdis“ Jogaila su gudriu Lenkijos vyriausybės atstovu Olesnickiu, o Vytauto ir Olesnickio kovą nutraukia Vytauto mirtis. Veikalo fabula išrutulioja lietuvišką Jogailaičių dinastijos pradžią, kurios kūrėjais buvo Jogaila ir Alšėnų kunigaikštystė Sofija.

Kraševskio stilius, ypač originale, yra sunkokas, bet lietuviškai vertėjui, berods, pasisekė gražiai išversti.

I

TOMAS

I

1421 metais Vilniaus Aukštutinės ir Žemutinės pilies rūmai ir pats miestas su apylinkėmis praeivio akiai atrodė visai kitaip negu prieš kelias dešimtis metų, kai sostinėje dar nebuvo įsigalėjusi krikščionybė, o Lietuva su Lenkija dar nesusijungusi.

Jogailos vardu Vilniuje viešpatavo Vytautas, bet, teisingiau pasakius, veikiau jis valdė Lenkiją ir jos karalių nei Jogaila jį. Dvasinis pajėgumas ir persvara buvo Kęstučio sūnaus pusėje.

Nusėjęs karalius nuolat medžiodavo arba, sėdėdamas už stalo ar minkštam guoly gulėdamas, mėgdavo klausytis linksmų dvariškių pašnekesių, kuriuos karališkai apdovanodavo, tačiau valdžia bodėjosi. Mieliau trankydavosi po miškus, kad tik valdžios reikalais nusikratytų ir atiduotų ją į senatorių ir dvasininkų rankas.

O buvo kam ir pavaduoti. Vilniuje ir Lietuvoje jį atstovavo Vytautas, o Lenkijoje – Lelyvos ir Toporai. Jų gretose atsirado geros galvos ir būdo vyrai, norėjęs tvirtai suimti valdžią į savo rankas, Zbiškus iš Olesnicos, kuris jau ties Griunvaldu*, riterio šarvais apsišarvavęs, buvo kartu su Jogaila ir, gindamas jį nuo Dipoldo Kykierico, pastarąjį nukovė. Netrukus šis rūmų raštininkas Zbiškus tapo didžiuoju Zbignievu, vienu iš tokių vyrų, kurie sugeba žmones valdyti. Tokio jau laukė Krokuvos infula**.

* Kitaip Žalgiris.

** Aukšta, puošni apeiginė katalikų ir stačiatikių vyskupo kepurė, dėvima per liturgines apeigas.

Tolimesniais Jogailos valdymo metais tarp Vytauto su Zbignievu kilo Lietuvos, sujungtos su Lenkija, gyvenimo drama.

Galingoje Lietuvos kunigaikščio rankoje tiek visa kita, tiek Vilnius greitai išaugo, sustiprėjo ir išgražėjo. Senosios stabmeldžių šventyklos vietoje stovėjo katedros bažnyčia, o nedailiame, neišvaizdžiam Šventaragio bokšte buvo įtaisyta varpinė. Keletas kryžių bolavo aikštėje šen bei ten ant krikščionių šventovių tarp daugybės žemų medinių namų stogų.

Iš abiejų sustiprintų pilių dabar sėkmingai galima buvo gintis nuo kryžiuočių riterių, bet jų galybė buvo sutriuškinta ir jų naujų antplūdžių jau nebijota. Geriau įsiziūrėjus, Aukštutinė pilis su savo griozdiškomis sienomis atrodė visai kaip seniau.

Žemutinė pilis žymiai pakito. Ją juosiančios sienos ir bokštai buvo ne nemokšų mūrininkų iš netašytų akmenų surioglintos, bet pakviestų iš Vokietijos ir Lenkijos statybos amato žinovų perdirbtos ir išgražintos raudonomis plytomis kryžiuočių miestų pavyzdžiu. Čia, kaip ir aplink visą miestą, storos sienos tam tikru atstumu buvo bokštais bokšteliais nusagstytos. Pilies vartams ginti buvo išvesti tam tikri iškyšuliai, prie kurių prieiti buvo sunku. Gilūs iškasti grioviai neleido prie jų prisitarti.

Už bendrų miesto sienų tęsėsi priemiesčiai – daržai, nusmaigyti skurdesniais namukais. Pačiame Vilniuje jau buvo išvestos gatvės ir skirtos prekyvietės, šalia kurių greitai dygo plytinės ir akmeninės trobos. Dauguma namų dar tebebuvo mediniai, bet ir tuos, nusižiūrėjus į lenkus, imtasi didinti ir statyti aukštesnius.

Vytauto pilyje buvo matyti tvarka, turtingumas ir griežta valdžia žmogaus, kuris viskam turėjo laiko, kiekvieną daiktą prižiūrėdavo ir niekieno savivalės neleisdavo.

Niekas nedrįso jį atstoti ar pavaduoti. Nevaldė čia nei dvasininkų, nei pasaulinis parsidavėlis, neturėjo jam įtakos žmona, nedrįsdavo savivaliauti tarnai, – Vytautui užteko valdininkų, kurie patys vieni veikti nieko negalėdavo.

Išoriniu puikumu pilis nekrito į akį, bet jos didumas, tvirti mūrai, tanki sargyba, tylūs ir klusnūs tarnai ir darbininkai rodė čia esant galingą valdovą, prieš kurį visi dreba ir kurį visi gerbti turi, sostinę.

Nebuvo nė dienos, kad pasiuntiniai Žemutinės pilies, kurioje kunigaikštis gyveno, neaplankytų. Aukštutinėje pilyje buvo ginklų sandėlis, išdas ir kalėjimas.

Kunigaikščio rūmai, valdininkų, palydovų, tarnų gyvenamieji namai, pirtys, kepyklos, dvariškių bei darbininkų butai ir arklidės, kuriose stovėjo visuomet keletas šimtų paruoštų joti arklių, plytėjo plačiai išsidriekę.

Už pilies, prie upės, kur veikiausiai seniau miško būta, nes Gedimino ir Algirdo laikais jis dar visą miestą juosė, stūksojo tarytum į sodą panašūs seni medžiai ir krūmai, kuriuose buvo galima pasislėpti nuo vasaros kaitrų.

Paprastai dienos metu čia vaikščiodavo dvaro vyresnieji, o kartais ir kunigaikštienės moterys, bet nei vieni, nei kiti nenutoldavo nuo rūmų, nes Vytautui vadovaujant visi ir visuomet privalėjo būti netoli, kad, reikalui esant, lengvai galima būtų juos pašaukti.

Kaip sykis vieną gražų, šiltą rudens rytą po plačiai išsikerojusiais medžiais linksminosi būrelis moterų, susibėgęs iš kunigaikštienės Julijonos, antrosios Vytauto žmonos, kambarių. Daugiausia jos buvo jaunos, o jų būryje ypatingai išsiskyrė nuostabaus grožio, laiba, juodbruva, jaunystė žibančiomis akimis ir tyškančiu iš jų gyvumu mergaitė.

Juokai ir dainelių atgarsiai aidėjo iš po medžių, bet kunigaikščio dvariskiai ten, kur buvo vien moterys, nedrįso eiti, nes Julijona jas laikė griežtai. Jie tik iš tolo žiūrėjo į moteris ir akimis godžiai sekė jų judesius.

Iš to linksmo, įvairiai apsirengusių rusų, lenkų ir vokiečių madonomis, mergaičių ir vyresniųjų moterų ratelio, gražiu stotu, veidu ir griežtu elgesiu labiausiai išsiskyrė linksma, tarški, išdykusi juodaplaukė, tarsi pražydusi gėlė. Visos darė taip, kaip ji sakė, ir visos jos klausė.

Mergaitės paprastos dienos apdaras buvo ne itin gražus, nors noro pasiuošti kokietaiškai mergelei nestigo. Iš to apdaro galima buvo spręsti, kad ji

troško prašmatniau apsitaistyti, nei galėjo. O apsivilkti rūbeliai buvo sumaniai parinkti paslėpti tam, ko stigo.

Visą būrį vedė pasišokinėdama, rodydama baltomis rankomis į medžius, džiaugėsi žaidimu, į kurią įtraukė moteris paskui save. Įpratusi, matyt, buvo vesti savo drauges ir joms įsakinėti, nes po kiekvieno mostelėjimo visos paklusniai bėgdavo prie jos.

Po storomis medžių šakomis buvo matyti pakabinta paprasta stiprių virvių sūpynė, į kurią bėgdama tekinomis, vis atsisukdama ir krykštaudama, nė valandėlės nenustodama tarškėti, skubėjo juodaplaukė. Kiekvienas jos žodis sukeldavo linksmą draugių krizenimą.

Ji taip mokėjo suderinti gerokai dėvėtą auksu apvedžiotais kraštais žalią suknelę, baltus marginius, ploną kaklininką su kabančiais ant krūtinės rateliais ir kaktą raištelio perjuosti, jog atrodė, tarytum ji žemčiūgais būtų pasidabinusi. Mažos basos kojėlės buvo apautos žaliais kaip suknelė bateliais, bet jie taip pat jau buvo gerokai nuo dėvėjimo nublukę.

Pribėgusi sūpuokles, mergaitė vikriai striuoktelėjo į jas ir, nusitvėrusi dviejų storų virvių, tarp kurių sūpynės lenta buvo padėta, juokdamasi sušuko:

– Ei, į darbą, ei! Įsupkit mane aukštai, aukštai, lig pačių debesų! Aukščiau medžių ir viršūnių... Ligi žvaigždžių, į padanges...

Juodai apsivilkusi, su kryželiu ant kaklo vyresnioji moteris stovėjo čia pat šalia sūpynės. Jos pailgas veidas buvo išblyškęs, akys užgesusios, bet ji, maloniai šypsodamasi, tyliai nutraukė:

– O! Mano kunigaikštyte! Juk kas padebesiais skraido... Turi žemėn kristi... Geriau iš lėto. Nuo supimosi galva svaigsta!

– Aš ir noriu, kad man galva svaigtų: verčiau verpetai negu mirties tylą. Ei! Ei! Siela nori užti, dūkti, šelti, bėgti, lėkti, o čia tarp tų sienų tokia nelaisvė!

Žiūrėdama į pilį, tarytum tą nelaisvę jai prikaišiodama, smarkiai susiraukė.

Dvi mergaitės buvo pasiruošusios nusitverti iš užpakalio už virvių, norėdamos sūpynę įsupti, bet vyresnioji, stovėdama šalia, sulaikė. Pasikalbėjimas dar nebuvo baigtas. Kunigaikštytė irgi jau ne taip veržėsi suptis.

– Oi tu, paukšte, – tęsė toliau senė, – užaugo tau sparneliai, tai ir nori skraidyti. Skraidyti, kol sakalui į nagus...

– Geriau sakalas pagavęs sudraskytų, negu čia už staklių pelėti ir klausyti...

Staiga mergaitė patylėjus prabilo:

– Negąsdink manęs, Femka, negąsdink ir nelemk taip blogai.

– Aš nepranašauju, nes aš ne žynė, tik išpėju, – atsakė liūdnai Femka. Kunigaikštytė vis dar tebesėdėjo sūpynėje.

– O, aš labai norėčiau, kad man kada kas paburtų, – pridūrė juodbruvėlė. – Iš tikrųjų, Femka, ar tu nemoki burti? Aš taip noriu žinoti savo ateitį, man taip įdomu!

– Ji tik vienam Dievui težinoma, – atsakė Femka, – ir ateis visai netikėtai... Kas skirta – neišvengsi.

Tuo tarpu prie sūpuoklių prisiartinio viena iš kunigaikštytės draugių.

– Jei burti, – rimtai atsiliepė priėjusi draugė, kurios veidelis reiškė gilų įsitikinimą, – tai niekas geriau už senąją Mechą nepaburia. Ką tik ji kam pasakė, taip viskas ir buvo.

– Mecha? O kur ją surasti? – atsiduso mergina. – Mielai ją apdovanočiau...

Pasižiūrėjo pati į save, pagalvojo ir karčiai šyptelėjo. Turbūt prisiminė, kad nedaug ką ir dovanoti beturėtų.

– Kur ją surasti? – atsiliepė žvaliai mergaitė. – Mecha visuomet dabar pašventory sėdi. Visi ją sako pagonę esant ir tikrai todėl nuo bažnyčios durų nesitraukiant, nes toje vietoje amžinoji ugnis degusi, o ji tai ugniai seniau tarnavusi. Pagonė ne pagonė, bet ji viską žino: vandenį, iš veido, iš rankos vis tiek kaip iš rašto skaito.

Kunigaikštytei net veidelis nuraudo.

– Zule, tu mano brangioji, aš tau žiedelį dovanosiu, tik tu man tą Mechą atvesk! Man regis, kad jai išbūrus, greičiau ir kas naujo įvyks.

Femka nepritariamai kraipė galvą.

– Burtininkė! Pagonė! – šnabždėjo. – Dar apžavės!

– Aš jokių apžavų nebijau, turiu pašventintą kryžių. O taip norėčiau žinoti tą užkeiktą ateitį!

– O jeigu joje kas pikto yra? – paklausė Femka.

– Na, tai ir lauksiu to pikto, – pridūrė atkakli mergaitė.

Jos draugės šnabždėjosi tarp savęs. Kunigaikštytė vis dar sūpynėje tebesėdėjo. Taip skubėjo į ją ištroškusi pramogos, o dabar suptis jau visai nebesinorėjo. Galvoje jai sukosi mintys apie ateitį...

Nušoko nuo lentos, ant kurios taip gera buvo sėdėti.

– Na, – nusijuokė Femka, glostydama jos petį, – o taip norėjai iškilti lig debesų?

– Kam į debesis kilti, jei nepakilsiu! – atsakė liūdnai atsidususi mergina. – Kojos prie žemės prikaltos.

Femka nusigrįžo į sūpynę.

– Man tai jau verčiau pasisupti, nei burtis. Reikia naudotis proga, juk nežinia, ar ilgai ta sūpynė čia bebus. Ją mūsų kunigaikštis liepė pakabinti tik tol, kol karalius Jogaila pas mus lankėsi.

– Na! Ar senis diedas suptis įsigeidė? – prunkstėlėjo juokais kunigaikštytė.

– Ne, kurgi jau. Jis tik mėgsta žiūrėti, kaip vaikinai su merginomis aukštai įsisupa. Sėdėdavo čia ištisomis valandomis, besigėrėdamas ta pramoga. Senis akių nuo besisupančių nenuleisdavo. Kunigaikštis Vytautas tyčia dėl jo liepė įtaisyti tą sūpynę, o dabar, kai jo nebelaukia, kunigaikštienė lieps nuimti, kad nebūtų išdykavimo. Naudokitės, kol yra.

Susimąščiusi kunigaikštytė vėl išoko į sūpynę, nusitvėrė už virvių, pasižiūrėjo į savo tarnaites ir, paskendusį kažkokiose mintyse, liepė joms supti.

Ji tyliai kažką svajojo, bet jos veidelis nebuvo apsiniaukęs, tarytum ji liūdėti nemokėjo. Per daug dar buvo jauna, laiminga ar gyvenimo apsvaiginta.

Femka žiūrėjo į ją tylėdama, retkarčiais vaikiškai delnais katučių suplodama. Kunigaikštytė besisupdama akis buvo įsmeigusi į tą pusę, iš kur žadėtoji Mecha turėjo ateiti.

Bet nei pasiūstos Zulės, nei Mechos nesimatė.

Tuo tarpu, Femka parodė kažin ką pirštu tolumoj. Iš už sienų šmėstelėjo balta raudonais dryžiais išmarginta suknelė, o paskui ir pilka drobulė moteriškės, kuri buvo visai nepanaši į pavargėlę.

Ji buvo nemažo stoto, išdidžiai išsitiesusi ir nuo galvos ligi kojų apsirengus balsvu rūbu. Moteriškė buvo nebejauna, betėjo drąsiai, o jos liūdname veide atsispindėjo baimė ir pagarpa.

Gražius jaunytėje veido bruožus gyvenimas rūščius padarė ir giliai juos skausmu ir gailėsčiu išraižė. Žili, ilgi, palaidi plaukai dryksojo nukritę ant pečių, o iš po audeklo, kuris ją visą dengė, ant kaktos buvo matyti suvytęs rūtų ir ažuolo lapų vainikas.

Tai buvo senosios Mechos mergystės ir pasiaukojimo dievams ženklas.

Nors ją vedė prie kunigaikštytės, tačiau to visai nepaisė. Ėjo tvirtais žingsniais, žvalgydamasi savo tamsiomis, tarytum nuo verksmo užtinusiomis, akimis.

Ją pamačiusi, kunigaikštytė davė ženklą liautis supus ir su vaikišku nekantrumu, nelaukdama, kol įsupta sūpynė sustos, drąsiai liuoktelėjo žemėn. Stovėjusi netolimais Femka pagavo ją į glėbį.

Senoji Mecha įsižiūrėjo į priešais stovinčią kunigaikštytę ir kaskart labiau lūpas čiaupė.

Nenusigandusi Mechos rūstaus veido, mergaitė drąsiai priėjo prie jos.

– Mano geroji, – tarė prisigerindama, meiliu, skambiu balseliu. – Ar tu man pabursi?

Vaidilutė tylėjo kratydama galvą.

– O kam tau mano būrimas? – paklausė gailiai. – Ar tau likimas dar nenu-
lėmė ateities? Gimei senoje kunigaikščių pilyje Alšėnuose, tavo tėvai žmones
valdė, o tu karaliausi.

Pakratė galvą žiūrėdama į gražią kunigaikštytę, įsmeigusią į ją savo karštas
akis.

– Kam tau mano būrimas, – tęsė, – kada kraujas ir veidelis buria?

Susidomėjusios mergaitės spaudėsi ratu aplink Mechą ir savo poniją ir, bai-
mingai kaklus ištiesusios, stengėsi mažiausią šnabždesį nugirsti.

Mecha priešinosi ir nenoromis kunigaikštytei atsakinėjo. Toji, numovusi
nuo pirščiuko žiedą, nes daugiau nieko senai dovanoti neturėjo, šypsodamasi pa-
davė jai, bet Mecha neėmė. Iš lengvo atstūmė jos rankelę, liūdnei bambėdama:

– Tau, gražuole, veikiai jis bus reikalingesnis.

Kunigaikštytė išraudo.

– O kam?

– O kam gi merginoms žiedai reikalingi, jeigu ne tam, kad juos vyrai dova-
notų?

Tylu buvo aplink. Visos klausė ir laukė, ką daugiau Mecha pasakys, bet ji,
nuleidusi akis, šnabždėjo kažin ką pati sau ar nematomom dvasiom, ir negrei-
tai pakėlė galvą.

Jos veidas visai persimainė. Iš jos akių tryško didi jėga, net mergaitės, jos
žvilgsnio pabūgusios, baimingai atsitraukė.

– Neilgai trukus vyrą tau pirš, – tarė pranašingai įkvėpta. – Ir pirš tau
toks, kuris mielai pats tave paimtų, kad galėtų. Karūną tau ant galvos uždės,
viešpatausi, bet ašaras ji tau išspaus. Ir piršlys tavo priešininku paliks, būsi ne-
laiminga. Nelaiminga būsi... Karalių motina, po karalių – našlaitė, kruvinose
ašarose valganti auksuotą duoną moteris.

Ilgai žiūrėjo įsmeigusi į ją akis ir kažin ką neaiškiai murmėjo sau po nosim.

– Kam tau reikėjo manęs klausti ir skausmą iš manęs traukti? Nieko tau
pasakyti negaliu, tik tai, ką man dvasios įkvepia. Savo nieko neturiu ir pati
nieko nežinau. Viskas iš tolo ateina.

Užspaudusi savo išdžiūvusiu delnu burną, nusilenkė ir nusigrižusi skubiai nužingsniavo link vartų.

Mergaitės stovėjo kaip nudiegtos, o kunigaikštytė, kurios veidelis degė, tyliai kartojo vis tą patį žodį:

– Karūna!

Tas vienas žodelis viską nustelbė.

Femka grąžė rankas.

– Ką ta senoji burtininkė gali žinoti? – prašnabždėjo prisiartinusi. – Gerai, kad nuėjo sau. Aš visa drebėjau, žiūrėdama į ją. Turbūt pagonė!

Suptis jau niekam nebebuvo noro. Liūdesys aplankė visas, net linksmoji kunigaikštytė apsiniaukė ir pasivedė į šalį Femką.

– Kažin kokius niekus pliauškė! – tarė ji. – Karūna! Aš ir karūnos neno-rėčiau, kad tik iš čia ištrūkti galėčiau!

– Argi tau čia negerai? – tyliai atsakė Femka. – Juk dėdė tave labai myli.

– Bet užtat manęs Julijona nekenčia ir persekioja, – nutraukė kunigaikš-tytė. – Kai buvo gyva mano tikroji tetulė – man buvo gera, o dabar Vytautienė nekenčia manęs dėl to, kad pati apvyto ir jos vyrelis labiau mėgsta žiūrėti į mane jauną, negu su ta sena boba ristis.

Femka pagrasė jai.

– Ša! Nepasakok! Argi aš to nežinau, negirdžiu ir nematau!

– Taip, dėdė labai myli mane, – pridūrė kunigaikštytė. – Kartais tyčia, žmonai paerzinti, bet ir jo meilė, ir jos neapykanta man atsibodo. Geriau iš-trūkti iš čia, verčiau į žmones... Burtininkė juk kažin ką veikia įvyksiant pranašavo...

– Ašaras! Ašaras! – sumurmėjo pati sau Femka.

Saulė jau leidos už kalnų. Buvo kaip tik metas, kada pilyje vakarieniau-davo.

Kunigaikštis Vytautas, jeigu svečių neturėdavo, paprastai pats vienas sės-davo prie padengto stalo. Ilgai prie jo kaip Jogaila sėdėti nemėgdavo, valgyda-vo mažai ir nieko, išskyrus vandenį, negerdavo, kitokių gėrimų nepažinojo.

Ir prie stalo laikas jam neidavo perniek, nes, pietaudamas ar vakarieniamas, pasikviesdavo kurį nors savo raštininką, Cebulką ar Liutką iš Bžezės, ir liepdavo jiems skaityti atneštus laiškus arba diktudavo atsakymus į juos.

Retai turėdavo tiek laiko, kad galėtų pasikalbėti su kunigaikštienė, kuri jį nuolatos krinto, pykdama, kad jos valia nesivaduodavo, ar su gražia savo pirmosios žmonos seserėčia Sonka, apie kurią prie sūpynių rašėme.

Tą gražiąją Sonką kunigaikštis labai mylėjo, gal net daugiau, negu to norėjo jo žmona. Tos meilės Sonkai ji pavydėjo ir norėjo merginą iš namų išvyti.

Bet Vytautas retai kam nusileisdavo ir žmonos nesileisdavo verčiamas ką nors daryti, ko jis nenorėdavo. Dar labiau kunigaikštienė pyko dėl to, kad kartais Sonka vienu žodeliu, vienu nusišypsojimu ar karštų akių žvilgsniu jo valią palaužydavo, o pati tik kai kada jį palenkėdavo...

Mergaitė gerai žinojo, kad ji smarkiai galėjo paveikti tą, kurio niekas paveikti negalėjo, nes kieno nors pasipriešinimas sukeldavo jame geležinį atkaklumą. Užtat drąsiai, bet tikrai mažiems reikalėliams, ji pasinaudodavo savo galybe, kartais net tyčia – kunigaikštienei įgelti. Vytautas tą pajuoką supradavo ir savo piktąją žmoną išjuokdavo.

Neapykanta tarp dviejų moterų augo, o kasdieniniam gyvenime Sonka turėjo klausyti piktosios Julijonos.

Sonka su mergaitėmis buvo jau prie pat rūmų, norėjo pasukti į savo kambarius, kai kelią jai pastojų Vytauto tarnas Mikna. Jis parodė į duris ir nusiленkdamas tarė:

– Kunigaikštis ir Viešpats pas save pakviesti jus liepė. Seniai jau pilyje ieškau.

– Jau pavakarieniavo? Kunigaikštienė pas jį? – paklausė.

– Ne, – atsakė tarnas, – dabar prie stalo pats vienas sėdi, net raštininko neliepė pašaukti. Be tarnų daugiau nieko nėra.

Sonka, davusi ženklą Femkai ir mergaitėms, drąsiai įėjo į valgomąjį.

Tai buvo didelis kambarys, kuriame kunigaikštis paprastai valgydavo, o kartais ir daugumą svečių priimdavo. Vietoje skliautų buvo sudėtos lubos.

Skaitykite likusius
348 iš **368** puslapių,
įsigiję šią knygą

www.obuolys.lt

KITI KNYGŲ FORMATAI:

klausykla.lt

**Audio
knyga**

**Elektroninė
knyga**

Lemtingoji Jogailaičių dinastijos pradžia – kokios paslaptys ir intrigos gaubė Lenkijos karaliaus Jogailos ir Alšėnų kunigaikštystės Sofijos santuoką?

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto dvare Sonka – Sofija Alšėniškė – apsisotja kaip Vytauto žmona Julijona giminaitė. Nenuleisdamas akių nuo išpuodingo grožio merginos Vytautas sukuria naudingą planą: nusprendžia Sofiją ištektinti, o jos vyrų privalo tapti Lenkijos karalius Jogaila. Santuokai įvykus ir Sofijai tapus ketvirtąja Jogailos žmona, Vytautas ketina paversti merginą savo politiniu įrankiu, stengiasi pasinaudoti jos įtaka, kad priverstų Jogailą priimti jam palankius sprendimus. Galutinis Vytauto tikslas – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės nepriklausomybė nuo Lenkijos karūnos.

Tačiau netrukus paaiškėja, kad Sofija nė neketina klausyti Vytauto nurodymų ir greitai ima atrodyti, kad puoselėja šiltus jausmus Lenkijos karaliui ir savo naujai tėvynei.

Nusivylęs Vytautas imasi žiauraus keršto plano... Bet ar jis tikrai gerai pažįsta naująją karalienę?

J. I. Kraševskis įtaigiai ir dinamiškai aprašo gražuolės Sofijos, būsimos dviejų karalių – Vladislavo ir Kazimiero – motinos, gyvenimą, viduramžių kunigaikščių ir karališkųjų dvarų kasdienybę, intrigas ir nenuspėjamus, lemtingus istorinius įvykius.

Józef Ignacy Kraszewski (Juzefas Ignacas Kraševskis) (1812–1887) – lenkų rašytojas, istorikas, vienas produktyviausių pasaulio rašytojų, išleidęs daugiausia romanų per visą lenkų literatūros istoriją. Jo kūrybinį palikimą sudaro net 223 romanai. Jis labai domėjosi Lietuvos istorija, tautosaka, lietuvių kultūriniu gyvenimu. Lietuvos praeitis vaizduojama ir jo grožinės literatūros kūriniuose „Karalių motina“, „Kunigas“ ir kituose.

Ant. Adolfa Lašaus,
© Vilniaus universiteto muziejus

Kiekviena nupirktą
knyga = pasodintas medis
www.obuolys.lt

 Slaptas klubas

ISBN 978-609-484-723-3

9 786094 847233

Grožinė literatūra > Istorinis romanas